

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА**

Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра політичних наук

**СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПОЛІТИЧНЕ МАНІПУЛЮВАННЯ**

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)
Освітньо-професійна програма «Політологія»
Освітньо-професійна програма «Політологія. Національна безпека»
Спеціальність 52 Політологія
Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Затверджено на засіданні
кафедри політичних наук
Протокол №06 від 18 листопада 2025р.

Завідувач кафедри Монолатій І. С.

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Політичне маніпулювання
Викладач (-і)	Ломака Іванна Іванівна
Контактний телефон викладача	+380975421630
E-mail викладача	ivanna.lomaka@cnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС, 90 год.
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua/
Консультації	вівторок 15.00
2. Анотація до навчальної дисципліни	
Силабус навчальної дисципліни «Політичне маніпулювання» розроблено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти за спеціальністю 052 «Політологія» для освітніх програм «Політологія» та «Політологія. Національна безпека». Предметом вивчення навчальної дисципліни є сутність, різновиди та способи використання політичного маніпулювання як парадоксального феномену сучасності, як потужного інструменту прихованого впливу на психіку людини і поведінку мас, який активно використовується у боротьбі за владу та намаганнях утримати її. Однак про способи захисту від нього відомо дуже мало. Для цього потрібні комплексне розуміння його соціопсихологічної суті, природи і механізмів, знання базових принципів його використання, змісту й ефективності конкретних технологій, стратегій, методів, прийомів. Навчальна дисципліна проблемно пов'язана з дисципліною «Сучасні інформаційні технології», «Соціальна психологія» і враховує специфіку підготовки бакалаврів ОПП «Політологія» та «Політологія. Національна безпека». Навчальний план підготовки здобувачів вищої освіти першого рівня передбачає вивчення дисципліни «Політичне маніпулювання» за денною формою навчання в обсязі 90 годин, в тому числі: 10 годин лекцій, 20 години семінарських занять і 60 годин самостійної роботи. Навчальна дисципліна вивчається протягом одного семестру; результатом засвоєння матеріалу є складання здобувачами вищої освіти першого рівня заліку. Лекційні заняття системно охоплюють увесь курс, допомагають здобувачам освіти усвідомити його значення, обсяг і структуру, зміст окремих розділів і тем, надають змістовну, організаційну та методичну допомогу у самостійному їх вивченні, визначають найбільш складні теми та питання. Вивчення курсу «Політичне маніпулювання» передбачає засвоєння теоретичного матеріалу та формування практичних навичок. Важливо сформувати у студентів систему теоретичних знань про сутність, зміст та механізми політичного маніпулювання, роль інформації, політичної та державно - управлінської системи у сприянні чи перешкодженні цьому процесові, має сформувати критичне мислення, навички захисту від шкідливих і прихованих інформаційно-психологічних впливів та політичного маніпулювання. Проведення <i>практичних та семінарських занять</i> має на меті надати здобувачам вищої освіти першого рівня навички практичного застосовування набутих під час лекцій теоретичних знань про поняття, зміст, механізми політичного маніпулювання. Сучасні комунікаційні технології багатократно збільшили можливості деструктивного інформаційного впливу на особистість та великі групи людей. Виникає необхідність в організації інформаційно-психологічної безпеки, під якою варто розуміти стан захищеності людини від деструктивного	

маніпулятивного впливу (впровадження руйнівної та іншої шкідливої інформації у свідомість або підсвідомість), що призводить до неадекватного сприйняття дійсності, порушення прав і життєво важливих інтересів особи. Критично аналізувати й оцінювати чинну державну політику країни, суспільно-політичні процеси на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях. Налагоджувати співпрацю з представникам різних професійних груп та громад, використовувати стратегії індивідуальної та колективної взаємодії.

Самостійна робота здобувачів освіти є невід'ємною складовою частиною навчального процесу. Основна мета самостійної роботи – засвоєння навчального матеріалу, передбаченого програмою курсу і не охопленого іншими видами занять – лекційними, семінарськими тощо. Самостійна робота здобувачів освіти сприяє розвитку них критичного мислення та формування навичок цілеспрямованої самостійної роботи з літературними джерелами, нормативними документами, інформацією в цілому та вміння на їх основі аналізувати та вирішувати проблемні питання і робити власні висновки та обґрунтування як теоретичного, так і практичного характеру.

Опанувавши курс, здобувачі вищої освіти мають вміти використовувати теоретичні знання з дисципліни у практичній діяльності; використовувати понятійно-категоріальний апарат, визначати сутність поняття „політичне маніпулювання”, практично застосовувати теоретичні знання для аналізу політичного впливу в Україні та інших державах, визначати місце і роль політичного маніпулювання у житті людини, критично оцінювати різні типи та механізми політичного впливу, виділяти головні засоби невербального маніпулювання, обирати моделі захисту від політичного маніпулювання, оволодіти основами медіаграмотності в сучасному інформаційному суспільстві.

3. Мета та цілі навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Політичне маніпулювання» є сформувати у студентів систему теоретичних знань про сутність політичного маніпулювання, закласти теоретичний фундамент для розуміння та аналізу проблем, ознайомлення студентів з основами політичного маніпулювання, набуття систематизованих знань про маніпулювання як специфічну форму політичного впливу; ознайомити з особливостями реалізації політичного маніпулювання. Подібні знання сприяють формуванню навичок самостійного аналізу політичних явищ та процесів, визначенню власного місця та ролі в них, а також навчити застосовувати свої знання у виконанні практичних завдань.

Основними цілями вивчення дисципліни є сформувати, розвинути та удосконалити теоретичні знання про об'єкт та предмет, категоріальний апарат, структуру, методи, принципи та функції політичного маніпулювання. **Набуття досвіду критичного оцінювання різноманітних типів політичного маніпулювання, з'ясування особливостей технологій реалізації політичного впливу, здобуття знань про особливості невербального маніпулювання, та їх природу, ознайомитись з особливостями та формами маніпулятивного впливу та технологіями захисту від маніпуляцій свідомості.**

4. Програмні компетентності та результати навчання

Інтегральні компетентності:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у політичній та безпековій сферах, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов із застосуванням теорій та методів політичної науки.

Загальні компетентності:

ЗК1. Знання предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК3. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 6. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Спеціальні компетентності:

СК1. Здатність використовувати категоріально-понятійний та аналітично – дослідницький апарат сучасної політичної науки.

СК3. Здатність описувати, пояснювати та оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.

СК5.Здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.

РН1. Розуміти предметну область, етичні та правові засади професійної діяльності

РН03. Вміти критично мислити у сфері професійної діяльності

РН14. Застосовувати теорії та методи прикладної політології, політичних комунікацій, спеціальних політологічних дисциплін у професійній діяльності.

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни

Лекції	12
семінарські заняття / практичні / лабораторні	18
самостійна робота	60

Ознаки навчальної дисципліни

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
7	052 Політологія	4	вибірковий

Тематика навчальної дисципліни

Тема	кількість год.		
	лекції	заняття	сам. роб.
Тема 1. Маніпулювання як специфічна форма політичного впливу.	2		
Тема 2. Механізми політичного маніпулювання.	2		5
Тема 3. Маніпулятивний вплив на свідомість: засади і технології. Технологія реалізації маніпулятивного впливу.	2		5
Тема 4. Вибірчі технології як форма політичного маніпулювання.	2		5
Тема 5. Методи маніпулятивного впливу. Маніпулятивні можливості медіа. Стандарти та їх порушення.	2		5
Тема 6. Захист від політичного маніпулювання. Аудіовізуальна і медійна грамотність.		2	5
Тема 7. Маніпулювання як специфічна форма політичного впливу.		2	5
Тема 8. Механізми політичного маніпулювання. Типи політичних маніпуляторів.		2	5

Тема 9. Мішені та об'єкти політичного маніпулювання.			2	5
Тема 10. Суть і функції невербального політичного маніпулювання.			2	5
Тема 11. Основні прийоми нейролінгвістичного програмування. Політичний нейромаркетинг			2	5
Тема 12. Інтернет - комунікації як інструмент масової маніпуляції суспільною свідомістю.			2	5
Тема 13. Вибірчі технології як форма політичного маніпулювання.			2	5
Тема 14. Захист від політичного маніпулювання. Аудіовізуальна і медійна грамотність.			2	
Тема 15. Контрольна робота. Захист проєктів.			2	
ЗАГ:		10	20	60
6. Система оцінювання навчальної дисципліни				
Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	Структура розподілу балів передбачає: 1) відповіді на семінарських заняттях – 30 балів; 2) Виконання та захист проєктів – 10 балів; 3) виконання індивідуального завдання – створення та представлення графічної презентації з визначеної проблеми політологічного характеру – 10 балів (з них 5 балів – за проєкт, 5 балів – за представлення). 4) написання залікової роботи (тестування) – 30 балів. 5) Контроль самостійної роботи - 20 Загальна кількість – 100 балів.			
Вимоги до письмових робіт	Виконання письмової роботи передбачає: 1) повторення здобувачами лекційного матеріалу та отриманих знань при підготовці та проведенні семінарських занять, самостійного опрацювання рекомендованої літератури з питань, що виносяться на модульний контроль; 2) написання письмової роботи передбачає виконання здобувачами в аудиторії індивідуального завдання, що вимагає: – виявлення розуміння сутності понять і термінів – 30 балів; – вміння структурувати основні принципи та методи дослідження – 40 балів; – знання теоретичних засад, завдань, методів – 30 балів; Загальна кількість – 100 балів.			
Семінарські заняття	На семінарських заняттях оцінці підлягають: рівень знань, продемонстрований у виступах, активність при обговоренні питань, відповіді на питання експрес-контролю тощо. Критеріями оцінки при усних відповідях можуть бути: повнота розкриття питання; логіка викладення; впевненість та переконливість, культура мови; використання основної та додаткової літератури (монографій, навчальних посібників, журналів, інших періодичних видань тощо);			

	аналітичність міркування, вміння робити порівняння, висновки. Робота на семінарських заняттях оцінюється в діапазоні від 26 до 100 балів. 90 - 100 балів студент отримує за вичерпну бездоганну відповідь із наведенням двох і більше прикладів на підтвердження теоретичного положення, яке розглядається. 80 – 89 балів за повну відповідь із наведенням двох і більше прикладів 70 -79 балів – за повну відповідь із наведенням двох прикладів проте з однією-двома змістовими неточностями. 50 -69 балів – за неповну правильну відповідь, або таку, що містить ряд змістових неточностей чи невірно наведені приклади або їх відсутність. 26 -49 балів – за часткову, з грубими недоліками відповідь, або за її неадекватність завданню чи відсутність взагалі. При переведенні в бали в сумі можна набрати 30 балів. Усна відповідь може бути доповнена наочними посібниками, зокрема, візуалізованою презентацією (обсягом 10-15 слайдів), зміст та використання якої оцінюється окремо.
Умови допуску до підсумкового контролю	Студент, який не виконав завдання, що виносилися на самостійну роботу, в установлений термін та отримав менше 30% за поточний контроль направляється на талон №2. До того часу, він має виконати/доопрацювати завдання та подати їх на перевірку викладачу.
Підсумковий контроль	Форма контролю - залік; Форма здачі - тестування; Підсумковий тест складається з 30 завдань, виконання яких демонструє рівень теоретичних знань та сформованості у студентів практичних навичок і вмінь. Правильний варіант відповіді оцінюється в 1 бал.
7. Політика навчальної дисципліни	
Письмові роботи: студент зобов'язаний добросовісно готуватися до усіх видів поточного та підсумкового контролю, які виносяться на практичні заняття та самостійну роботу. вчасно виконати письмове завдання (підготовка реферату; виконати підсумковий тест у зазначений день. Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний). Академічна доброчесність: Усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату і допускаються до захисту із коректними текстовими запозиченнями не більше 20%. Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних пристроїв, планшету чи іншого мобільного пристрою під час опитування, виконання письмового завдання чи тестування є недопустимими та призводять до не зарахування результатів чи не складання тестування відповідно до Положення про запобігання академічному плагіату та іншим порушенням академічної доброчесності у навчальній та науково-дослідній роботі здобувачів освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Відвідування занять. При виставленні рейтингового підсумкового балу обов'язково	

враховується присутність студента на заняттях (у тому числі на лекційних), пропуски та спізнення без поважної причини, що передбачено Положенням про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника. Студенти мають можливість відпрацювати заняття, які було пропущено з поважних причин, а також отримати роз'яснення питань, з якими виникли труднощі у процесі підготовки до семінарських занять і письмових робіт, на консультаціях викладача кожного вівторка о 15.00.

Навчання за індивідуальним графіком: студенти, котрі навчаються за індивідуальним графіком, опрацьовують частину теоретичного матеріалу самостійно з обов'язковим проходженням усіх тестувань. системі дистанційного навчання d-learn.pnu.edu.ua та виконанням усіх завдань відповідно до індивідуального графіку навчання, складеного та погодженого з викладачем на початку семестру. Умови навчання за індивідуальним графіком регламентуються Положенням про порядок навчання здобувачів вищої освіти за індивідуальним графіком у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника.

Неформальна освіта: порядок перезарахування результатів неформальної освіти в межах курсу (наприклад, результати проходження курсів на платформах самоосвіти Prometheus, Ed Era, Coursera, Udemy, наявність сертифікатів, котрі підтверджують проходження відповідних професійних курсів / тренінгів, тощо) регламентується Положенням про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти, в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника.

Повторне вивчення дисципліни: студент, який не набрав 50 балів за відомістю №3, направляється на проходження курсу вдруге відповідно до Положення про порядок повторного вивчення навчальних дисциплін (кредитів ECTS) в умовах ECTS або відраховується з навчального закладу.

Наприкінці курсу студенти мають можливість надати відгуки та пропозиції щодо якості викладання дисципліни на сайті <https://d-learn.pnu.edu.ua>

8. Рекомендована література

Базова:

1. Бойко О.Д. Політичне маніпулювання : навч. посіб. / О.Д. Бойко. – К. : Академвидав, 2010. – 432 с.
2. Бойко О.Д. Анатомія політичного маніпулювання : навч. посіб. / О.Д. Бойко. – Ніжин : ДС „Міланік”, 2007. – 223 с.
3. Бойко О. Чутка як інструмент політичного маніпулювання. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Sup/2011_22/Rozdil_2/13_Boyko.pdf
4. Кирилюк Ф.М. Новітня політологія : навч. посіб. / Ф.М. Королюка. – К., 2009. – 564 с.
5. Головатий М.Ф. Політична психологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М.Ф. Головатий. – К. : МАУП, 2001. – 135 с.
6. Бебик В.М. Менеджмент виборчої кампанії: ресурси, технології, маркетинг: навч.-метод. посіб. / В.М. Бебик. – К.: МАУП.- 2001. – 216 с.
7. Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій : навч. посіб. / В. М. Петрик [та ін.]. – Київ : Росава, 2006. – 208 с.
8. Нагорний А.І. Сучасні методики маніпулювання суспільно-масовою свідомістю та їх застосування в політичних технологіях. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/usoc/2008_4/Pages%20from%20167-174.pdf

Додаткова:

9. Гуменюк О.Є. Маніпуляція як різновид психологічного впливу / О.Є. Гуменюк // Практична психологія та соціальна робота. – 2003. – №1. – С. 23–26.
10. Мотузенко Б.І. Маніпуляції як соціальна технологія / Б.І. Мотузенко // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. – Київ – Запоріжжя – Одеса, 2000. – Вип. 4. – С. 111–124.
11. Ожеван М. Маніпулятивні стратегії / Ожеван М. // Підприємництво в Україні. – 2001. – №9. – С. 26–27.
12. Сугестивні технології маніпулятивного впливу : навч. посіб. / [В.М.Петрик, М.М.Присяжнюк, Л.Ф.Компанцева та ін.] ; за заг. ред. Є.Д.Скулиша. – К., 2010.
13. Пробийголова Н.В. Міф як засіб політичного маніпулювання в процесі проведення виборів / Н.В. Пробийголова // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Політологія. Соціологія. Філософія. Вип. 14. – Ужгород, „Говерла”, 2010. – С. 42–44.
14. Шедяков В. Діагностика постсучасного міфу / В. Шедяков // Політичний менеджмент: український науковий журнал. – К., 2010. - № 2(41). – С. 17–28.
15. Пропаганда та маніпуляції у міжнародному просторі: дистанційний курс. Портал дистанційного навчання ДБТУ. URL: <http://moodle.btu.kharkiv.ua/>
16. Леус В. Демонізація ворога, війна – це мир та інші принципи. Розібрали, як працює російська пропаганда. 2022. URL: <https://mc.today/najbilshij-vorog-propagandi-intelektuali-os-osnovni-printsipi-zayakimi-pratsyuyut-propagandisti>
17. Побокін М. Маніпуляційні впливи в системі політичних технологій / М. Побокін // Школа політичної аналітики. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spa.org.ua>.
15. Донченко О. Менталітет політичний. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://politicon.iatp.org.ua/tm/donchmp1.htm>. – Назва з титул. екрану.
16. Левенець Ю. Роль національного міфу у відродженні національної свідомості українського народу / Ю. Левенець // Нова політика. – 2001. – № 2. – С. 50-54. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.myth.net.ua/lib/yung4.htm>. – Назва з титул. екрану.
17. Ломака І. І. Політична безпека як складова національної безпеки України // Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, «Політичні процеси сучасності: глобальний та регіональний виміри». Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції – Івано - Франківськ, 2022. С. 40 – 43. <https://kpol.pnu.edu.ua/konferentsii/>
18. Ломака І. І. Політичні міфи та їх вплив на безпеку суспільства//Демократичні трансформації в державах Центрально-Східної Європи та Україні в умовах викликів та загроз : збірник матеріалів Всеукр. наук.- практ. конференції (Світязь, 17–18 травня 2024 р.) / за заг. ред. В. І. Бортнікова, В. В. Бусленка. – Луцьк : Вежа-Друк, 2024. – с. 79 -83.
19. Ломака І. І. Інформаційні технології у розвитку громадянського суспільства. «Суспільні науки: історія, сучасність, майбутнє»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 8 травня 2015 р.). – К.: ГО «Київська наукова суспільнознавча організація», 2015. С. 95-98.
20. Ломака І. І. Політична пропаганда як складова інформаційного впливу // Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, «Політичні процеси сучасності: глобальний та регіональний виміри». Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. Івано - Франківськ, 2025. С. 39 – 43.
21. Ломака І. І., Мохначук С. В. Визначення правового статусу штучного інтелекту в контексті порушення прав людини. Український політико – правовий дискурс. 2025. №14. С. 1141 – 1155
22. Thiele R. D. Hybrid Threats – And how to counter them / R. D Thiele // ISPSW Strategy Series:

Focus on Defense and International Security. – Issue No. 448, Sep 2016. – S. 2. URL : http://www.ispsw.com/wp-content/uploads/2016/09/448_Thiele_Oslo.pdf.

23. Understanding hybrid threats. Briefing European parliamentary research service. – June, 2015. URL : [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/564355/EPRS_ATA\(2015\)564355_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2015/564355/EPRS_ATA(2015)564355_EN.pdf).

Інтернет-джерела:

1. Пропаганда: історія питання <https://uchoose.info/propaganda-istoriya-pytannya/>
2. Теорія пропаганди Леонарда Дуба <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:rKZVoZ1SCkMJ:politics.chdu.edu.ua/art+icle/view/107070/102039&cd=5&hl=uk&ct=clnk&gl=ua>
3. Бехтерев Б. Російська пропаганда: теорія останнього ворога <https://ms.detector.media/manipulyatsii/post/19433/2017-08-09-rossyyskaya-propaganda-teoryya-poslednego-vraga/>
4. Концепція пропаганди Жака Елюля <https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/02/kontserptsiya-propagandi.pdf>
5. Бучин О. Ідеологеми та міфологеми http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/21_2018/4.pdf
6. Детектор медіа. URL: <https://detector.media/>
7. Інститут масової інформації. URL: <https://imi.org.ua/>
8. Медіаграмотність. URL: <https://ms.detector.media/>
9. Медіакритика. URL: www.mediakrytyka.info
10. Навчальний курс МедіаДрайвер. URL: <http://mediadrivervr.online/>

Інформаційні ресурси

<https://www.coursera.org>
<https://www.udemy.com/>
<https://prometheus.org.ua>
<https://www.ed-era.com>
<https://www.futurelearn.com>
<https://vumonline.ua>

Рекомендовані курси на платформах самоосвіти

Prometheus

- Медіаграмотність: як не піддаватися маніпуляціям?
- Культура та політика: багатозначність (взаємозв'язків)
- Інформаційна гігієна під час війни
- Інформаційна безпека
- Інформаційна гігієна. Як розпізнати брехню в соцмережах, в інтернеті та на телебаченні
- Дезінформація: види, інструменти та способи захисту
- Захист релігійних прав та свобод в Україні в умовах змін
- Інформаційні війни

- Критичне мислення в українському контексті
- Політики: як обирати, аби не шкодувати

ED ERA

- ФАКТЧЕК: ДОВІРЯЙ-ПЕРЕВІРЯЙ

Ресурси курсу

Інформація про курс розміщена на сайті дистанційного навчання Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

<https://d-learn.pnu.edu.ua/>

Викладач

Іванна ЛОМАКА